

Жива пам'ять про повоєнний голод 1946-1947 років: СПОГАДИ ОЧЕВИДЦІВ

Рец. на: 1946-1947. Голод в Україні. Збірник спогадів / Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс. – К., 2016. – 128 с.: іл..

70-років тому мали місце трагічні події, пов'язані з голодом 1946-1947 рр. народу на українській землі. Когорта красзнавців, науковців, музейних працівників провели кропітку і об'ємну роботу по збиранню, записуванню, науковій підготовці документальних джерел. У книзі ніби преломлені історія та мікроісторія, відтворені трагічні долі жертв та свідків післявоєнного голоду 1946-1947 років. Мешканці семи областей України надіслали записи усних спогадів як свідки тих трагічних подій.

У збірнику широко представлені фотодокументи і фотоархіви 1940-х років: сторінки офіційних документів партійно-державних органів (з архівосховищ ЦДАГО України, з фондів Національного музею історії України у Другій світовій війні та ін.), газетні шпальта з пропагандистськими повідомленнями і гаслами про успіхи сільського господарства, фотодокументи з родинних альбомів та сімейних архівів, щемливі фотографії дітей війни, людей різних поколінь, які стали жертвами і свідками жахливих подій голоду 1946-1947 рр. До прикладу, серед найперших фотодокументів у збірнику включено доповідну записку М.С. Хрущова від 10 жовтня 1947 р. на ім'я Сталіна про «...дострокове виконання державного плану хлібозаготівель на 100,3%. Здача хліба державі понад план продовжується ...» (с. 6).

Читачі, завдячуючи збірнику, занурюються у свідчення сучасників голоду на українських землях, масштаби якого часто применшувались радянською владою. Не можна читати без сліз страшні рядки свідчень малолітніх дітей: «У лікарні давали по дві (тонкі) скибочки хліба. А в

супові, було плаває зо дві чорні картоплини, бо мерзла. Коли вже не був пухлим, мати забрали додому» (с. 110).

Кожна сторінка книги – це літопис народного лихоліття після війни. Голодовка, голод, голодомор, голодування... так називали ці події свідки (с. 16,32, 112). У родинних архівах сімей з Вінниччини записано: «Картини голоду вкарбувалися в мою пам'ять на все життя... Уночі дуже холодно було, і я не міг заснути і від холоду, і від голоду. Раділи жменьці вівса, промерзлій картоплині. ... той овес дуже довго треба варити. Потім цей м'якиш розбавляеш водою. Так я вижив» (с. 10,13). За спогадами родини Петра і Ганни Щока з Київщини: «У батьків нас було п'ятеро. У 1947 р.

вдома в селі було дуже голодно. Мама казали, що на Різдво вже закінчилася картопля. Аби не вмерти голодною смертю, батько разом із донькою та сусідкою пішли на поле нарізати колосків. Суд призначив батьку 25 років позбавлення волі. Сестрі дали 10 років, сусідці присудили 15 років» (с. 24). Ослаблені від недої-

дань, опухлі від голоду селяни та їх діти змушені були часто харчуватися корою та листям з дерев, травою: «Щоб зварити якоїсь похльобки, її варили із соснових шишок і бруньок смородини, відварювали кору молодого дуба і гілок ожини. Їсти хотілося постійно. Дорослі та діти шукали в лісі засохлі ягоди, кислиці, або груші-дички. У полі вибирали гнилу картоплю» (с. 112).

У виданні наводиться чимало прикладів як в часи лихоліття радянська командно-адміністративна система посилювала переслідування «ворогів, саботажників колгоспного ладу», розкрадачів радянського майна, коли кримінальне



звинувачення і покарання можна були отримати навіть «за колосок». Для прикладу наведемо уривок спогадів Ганни Васько з Київщини: «Голодовка ж була. Їсти хотілося, а ми були малі, але ходили на роботу в колгосп. Коло сівалки були, отої, що сіяла просо навесні, і взяли в кармани зерна. Нас видали, прийшли, потрусили і дали нам по п'ять год тюрми, і заслали нас далеко-далеко, у Комі АРСР... за 600 грамів проса. ... братику присудили виправно-трудо-вих робіт – 8 років, а нам, дівчатам – по 5 років» (с. 16, 20).

Вміщені до збірника спогади очевидців яскраво змальовують наслідки голоду та аграрної політики радянського керівництва в другій половині 1940-х рр., є прямим звинуваченням керівництва СРСР, яке нехтувало життям українців заради «великоімперських» інтересів.

Варто відзначити важливу організаційну роль у процесі підготовки книги члена Націо-

нальної спілки краєзнавців України *Михайла Миколайовича Гича*. Чимало праці доклали й співробітники Національного музею історії України у Другій світовій війни під керівництвом генерального директора І.П. Ковальчука. Книгу проілюстровано художніми роботами українського графіка Ніла Хасевича із «Колгоспної серії», що співзвучні тогочасним подіям. Ще один аспект виходу цього збірника полягає у тому, що в упорядкуванні матеріалів брали участь не лише професіональні історики, краєзнавці. Серед укладачів є багато учнівської і студентської молоді. Збірник видано на благодійні кошти М.М. Гича та В. І. Бебешка.

На наше переконання книга стане в нагоді не лише фахівцям – історикам, її з користю для себе можуть використати викладачі, студенти, політики, громадські діячі.